

*Аниси́мова Олександр Андрі́ївна,
студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: асистент кафедри цивільного процесу,
Московчук Д. О.*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В період трансформації політичного та економічного життя країни, появи нових типів суспільних відносин, навіть найдосконаліше законодавство не в змозі врахувати все різноманіття суспільних відносин.

У процесі правозастосування зустрічаються обставини життя, які не знаходять свого прямого регулювання в законі або іншому нормативному акті. Фактично правозастосовний орган у своїй діяльності стикається з наявністю прогалин, оскільки передбачити ситуації, коли суспільні відносини потребують законодавчого регулювання, просто неможливо навіть за найдосконалішою нормотворчою діяльністю. Цей висновок слідує з філософського розуміння сутності права, його багатогранності і багатоаспектності виявів, що підтверджується практикою. Навіть в окремі історичні періоди стабільне і добре розроблене законодавство починає кардинально оновлюватись, що неминуче тягне за собою зростання прогалин у врегулюванні важливих суспільних відносин [1, с. 154]. Зазначене повною мірою стосується й законодавства, що регулює процесуальну діяльність судів з метою розгляду та вирішення цивільних справ

У законодавстві важко, а іноді й неможливо передбачити всю різноманітність ситуацій, які можуть виникнути в процесі розгляду і вирішення конкретної справи. У зв'язку з цим у судовій практиці доволі часто доводиться долати прогалини в правовому регулюванні процесуальної діяльності і пов'язаних з нею відносин між суб'єктами судочинства за допомогою аналогії закону чи права.

Досить тривалий час в юридичній науці точились і точаться дискусії щодо можливості застосування аналогії в цивільному процесуальному праві. Маємо зазначити, що низка вчених виступають за існування інституту аналогії цивільного процесуального закону і права, який, на їх думку, не суперечить інтересам законності. Інші ж вчені

вважають застосування інституту аналогії призводить до порушення суворості процесуальної форми та ігнорування принципу законності

У ч. 8 ст. 8 ЦПК України встановлено, що забороняється відмова у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини. Якщо ж при розгляді справи буде встановлено, що спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права) [2, ст. 8].

Міністерство юстиції України в своєму Листі від 30.01.2009 № Н-35267-18 офіційно вказує про можливість застосування аналогії в цивільному процесуальному праві [3].

Щодо позиції вчених, які наполягають на неможливості застосування аналогії в цивільному процесуальному праві, то вони зазначають: немає процесуальної норми – не повинно бути й процесуальної дії, а прогалини (недоліки) у цивільному процесуальному праві повинні усуватися тільки в законодавчому порядку. Крім того, одним з елементів цивільного процесу є цивільна процесуальна форма, яка являється системою гарантій, її реалізація можлива лише при неухильному дотриманні всіх вимог, що ставляться законом до дій суб'єктів процесуальних правовідносин.

Однак при цьому ними не даються відповіді на запитання, як вчиняти суду при розгляді справи у разі наявності прогалини в цивільному процесуальному законодавстві, що не заперечується, до її усунення на законодавчому рівні.

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судові рішення» від 18 грудня 2009 р. № 14 вказується, що рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства відповідно до ст. 2 ЦПК України, вирішив справу відповідно до норм матеріального права, що підлягають застосуванню до даних правовідносин відповідно до ст. 8 ЦПК України, а також правильно розтлумачив ці норми. Якщо спірні правовідносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права) [4].

Я вважаю, що Верховний Суд України у своїй постанові підтверджує право суду застосовувати аналогію закону і права. Однак, усе ж таки, не до кінця зрозумілим залишається питання про можливість застосування процесуальної аналогії. У зв'язку з цим серед учених виникає ряд

дискусій з цього приводу. Однак, оскільки прогалини у цивільному процесуальному праві існують, то і застосування аналогії є доцільним.

Окрім цього, через те, що на законодавчому рівні не встановлені межі застосування аналогії, суди можуть допускати помилки. Про це свідчить судова практика.

Проте, проаналізувавши праці вчених можна виокреслити такі межі застосування аналогії:

- процесуальна аналогія може застосовуватись суддею лише в рамках цивільного процесу, тобто коли вже порушено справу та виникли цивільні правовідносини;
- процесуальна аналогія має бути застосована в межах прав учасників цивільного процесу, тобто застосування не повинно створювати додаткової відповідальності учасників цивільного процесу;
- застосовувати аналогію забороняється, якщо конкретні законоположення пов'язують настання відповідних наслідків лише з законом.

Отже, підводячи підсумок, треба зазначити, що питання застосування аналогії закону та аналогії права в цивільному процесі, її межі та умови застосування залишаються не повною мірою вивчені. Тому з одного боку на сьогоднішній день треба удосконалювати законодавство, так як відносини потребують необхідного врегулювання та захисту, і також підвищувати кваліфікацію суддів, з іншого.

Якщо раціонально застосовувати інститут аналогії, відповідно до певних правил, заснованих на принципах права, та приймати на цій основі справедливі морально-етичні рішення, то це дійсно забезпечить права і свободи та законні інтереси людини і громадянина.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Панасюк О. С. Прогалини у праві та способи їх подолання та усунення. Теоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Ставрополь, 2012. 182 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) № 1618-IV від 18.03.2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> – 502 ст.
3. Лист Міністерства юстиції України (щодо порядку застосування нормативно-правових актів) від 30.01.2009 № Н-35267-18. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09>.
4. Про судові рішення: постанова Пленуму Верховного Суду України від 29.12.1976 № 11. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>.